

AKP'Lİ 20 YILIN BİLANÇOSU

Osman Öztürk*, Onur Hamzaoğlu**

Öz: Seksenli yıllarla birlikte, ABD'nin hegemonyasında ulus ötesi sermaye ve onların örgütleri eliyle hayata geçirilen yeni liberal ekonomik politikalar kapsamında hem çevre ülkeler kredi vb. araçlarla bu sürece katılmaya zorlandı hem çevre ve merkez kapitalist ülkelere sermayenin çıkarı doğrultusunda roller tanımlandı hem de eğitimden sağlığa, çalışma yaşamından sosyal ve kültürel yaşama kadar hemen her şey kapitalist ülkelerin tümünde benzer biçimde yeniden düzenlendi. Türkiye'de de sağlık alanındaki söz konusu çerçevedeki düzenleme ve uygulamalar Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından kurulan hükümetler eliyle gerçekleştirildi. Bu dosya çalışmasında söz konusu dönemin Türkiye'de nasıl yaşandığını ve sağlık alanında yapılan düzenlemeler ile sonuçlarını ortaya koymak hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Sağlıkta Dönüşüm Programı, Adalet ve Kalkınma Partisi, sağlıkta reform, yeni liberalizm, Türkiye

The Balance Sheet of 20 Years with AKP

Abstract: With the eighties, both the peripheral countries took credit, etc., within the scope of the transnational capital under the hegemony of the USA and the new liberal economic policies implemented by their organizations. Both the periphery and the central capitalist countries were forced to participate in this process with various means, and roles were defined in line with the interests of capital, and almost everything from education to health, from working life to social and cultural life was reorganized in a similar way in all capitalist countries. In Turkey, the regulations and practices within the aforementioned framework in the field of health were carried out by the governments established by the Justice and Development Party. In this file study, it is aimed to reveal how the period in question was experienced in Turkey and the regulations made in the field of health and its results.

Key words: Health Transformation Program, Justice and Development Party, health reform, neoliberalism, Turkey

Türkiye 2023 yılına merkez üsleri Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan iki büyük depremle girdi. Bu yazı hazırlandığı sırada ölü sayısı 30 bini geçmişti. Enkaz altında kalan yurttaşlarımızın sayısı ise hala belli değildi. Öncelikle depremde hayatını kaybeden bütün yurttaşlarımızın yakınlarına başsağlığı diliyoruz.

Bu yıl aynı zamanda Cumhuriyetin yüzüncü yılı ve birkaç ay sonra hemen herkesin üzerinde birleştiği gibi ülke tarihinin en kritik genel seçimleri gerçekleşecek. Öte yandan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) geçtiğimiz aylarda iktidarda yirmi yılını doldurmuş oldu. Bu nedenle Toplum ve Hekim dergisinin iki sayıya yayılacak olan dosya konusunun başlığını "AKP'li 20 Yılın Bilançosu" olarak belirledik.

Bundan yirmi yıl önce, 3 Kasım 2002'de iktidara gelen AKP'nin sosyal politika alanında en çok öne çıkan alanlardan biri sağlık oldu. AKP tarafından daha seçimden on üç gün sonra, 16 Kasım 2002'de kamuoyuna açıklanan "Acil Eylem Planı"nda bir yıl içinde devlet, sigorta ve kurum hastanelerinin birleştirilmesi ve idari ve mali yönden özerkliklerinin sağlanması çalışmalarının başlatılacağı, Genel Sağlık Sigortası (GSS) kurulacağı, aile hekimliğine geçileceği, sevk zinciri oluşturulacağı, koruyucu hekimliğin yaygınlaştırılacağı ve özel sektörün sağlık alanına yatırım yapmasının özendirileceği vaatleri yer almıştı.

AKP tarafından "Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP)" olarak adlandırılan ve "Sağlık Reformu" olarak tanımlanan program ise 2003 yılı Haziran ayında açıklanmış ve SDP'nin ana bileşenleri "Planlayıcı ve Denetleyici Bir Sağlık Bakanlığı", "Herkesi Tek Çatı Altında Toplayan Genel Sağlık Sigortası", "Güçlendirilmiş Temel Sağlık Hizmetleri", "İdari ve Mali Özerkliğe Sahip Sağlık İşletmeleri" olarak sıralanmıştı.

Aslında SDP'nin içeriği ve bileşenlerine bakıldığında daha önceki hükümetler tarafından uygulanmaya çalışılan sağlık "reform"larından bir farkı olmadığı görülmekteydi. Bu durum, nitekim, SDP'yi hazırlayanlar tarafından da kabullenilmiş ve "Bugün bir reformdan söz etmeyişimiz tamamen yeni bir görüş ortaya koymadığımızın bilincinde olduğumuz içindir." şeklinde ifade edilmişti.

Gerçekten de AKP'nin "Sağlık Reformu"nun Türkiye sağlık sisteminin sorunlarını çözmeye yönelik herhangi bir özgünlüğü yoktu. Tersine, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın (DB) Türkiye benzeri ülkelere dayattığı "sağlık reformları salgını"nın bir kopyasından ibaretti. Nitekim daha önceki "sağlık reformu" girişimlerinde olduğu gibi SDP de DB'nin yakın takibi altında gerçekleştirildi. DB bir yandan hazırladığı raporlarla bu programın çerçevesini çizdi, bir yandan da

*Dr., Toplum ve Hekim Dergisi Hakem Kurulu üyesi (ORCID No:0000-0002-6187-8971)

**Prof. Dr., Kocaeli Dayanışma Akademisi (KODA)(ORCID No:0000-0002-2123-846X)

Geliş Tarihi / Received : 18.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted : 16.02.2023

kredi anlaşmalarıyla programı destekledi. Öte yandan SDP, IMF ile Türkiye arasında gerçekleştirilen 19. stand-by anlaşmalarının da önemli koşulları arasında yer aldı. Türkiye Hükümeti IMF'ye sunduğu 26 Nisan 2005 tarihli Niyet Mektubu ile GSS düzenlemesinin de içinde yer aldığı kanunları aynı yılın Haziran ayı içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden (TBMM) geçireceğini taahhüt etmiş ancak bu taahhüdünü yerine getirememiştir. Bunun üzerine IMF Başkan Yardımcısı Anne Krueger 7 Temmuz 2005 günü IMF Yönetimi'nin, İcra Direktörleri Kurulu'na programın ilk gözden geçirilmesinin tamamlanmasını ele almasına yönelik tavsiyesini ertelemeye karar verdiğini açıklamış, açıklamada "Söz konusu kanunun uygulanmasının, programın yapısal reform gündeminde anahtar bir unsur" olduğunun altı çizilmiştir. IMF'ye verilen 24 Kasım 2005 tarihli Niyet Mektubu'nda yeni bir tarih belirlenmiş ve Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu bu taahhüt çerçevesinde TBMM'de görüşülerek kabul edilmiştir.

Neticede kökleri 24 Ocak 1980 kararlarına ve 12 Eylül darbesine uzanan neoliberal politikaların sağlık alanındaki yansıması olan "sağlık reformu" daha önceki zayıf ve istikrarsız hükümetler tarafından gerçekleştirilememiştir. AKP'nin en büyük avantajı ise şimdi artık yirmi yılı dolduran tek parti iktidarı dönemi oldu.

Bu yirmi yıllık süreçte SSK hastaneleri tasfiye edildi, sağlık ocakları kapatılarak "Türkiye Aile Hekimliği Sistemi"ne geçildi, prim esasına dayalı GSS'nin yanı sıra Tamamlayıcı Sağlık Sigortası başlatıldı, sağlıkta taşeronlaştırma yaygınlaştırıldı, bir dönem Kamu Hastane Birlikleri olarak yeniden organize edilip sonra tekrar eski yapılarına döndürülen devlet hastaneleri işletmelere dönüştürüldü, kamu hekimlerinin ücretleri ağırlıklı olarak performansa dayalı ödemeye dönüştü, Kamu Özel Ortaklığı Modeli ile "Şehir Hastaneleri" kuruldu, sağlıkta taşeronlaştırma yaygınlaştırıldı, özel sağlık sektörü kamusal kaynaklarla beslenerek büyütüldü; özetle söylemek gerekirse SDP sürecinde sağlıkta finansmandan hizmet sunumuna, ücretlendirmeden istihdam biçimlerine, devlet hastanelerinden tıp fakültelerine, özel polikliniklerden özel hastanelere kadar hemen bütün alanlar geçmiş seksen yıllık dönemden tamamen farklı biçimde yeniden yapılandırıldı.

Neticede bugün itibarıyla yirmi yıl öncekinden çok farklı bir sağlık sistemiyle karşı karşıyayız.

Bir yandan iktidarın desteğini arkasına alan özel sağlık sektörü Cumhuriyet döneminin seksen yılında alamadığı mesafenin kat kat fazlasını son yirmi yıllık dönemde aldı. Öte yandan yirmi yıldır bir yandan kışkırtılmış hasta talebinin altında ezilen, öte yandan özel hastanelerin rekabeti karşısında sürekli olarak sahip olduğu sağlık emek gücünü kaybeden kamu sağlık sistemi bugünlerde tamamen çöktü.

Netice ortada: Geçmişteki hastane kuyruklarını bile aratan, günlerce, haftalarca alınamayan hastane randevuları, günde yüz hastaya bakan doktorlar, beş dakikaya sıkıştırılmış muayene süreleri, "randevu dışı hasta randevu"ları, sağlık kurumlarını savaş alanlarına çeviren şiddet görüntüleri, ağır ve kötü çalışma koşulları altında tükenen hekimler, sağlık çalışanları.

Bugün artık bir vatandaşın sağlık hizmeti alabilmesinin esas olarak iki yolu var: Ya parasını verip özel hastaneye gitmek ya da acil servisteki "yeşil alan"da muayene olmadan reçete yazdırmak.

Sonuçta AKP'nin sağlık "reformu"nun kremasını özel hastane patronları sıyrırken, çöken sistemin altında hep birlikte kalan ise hastalar, hekimler, sağlık çalışanları oldu. "AKP'li 20 Yılın Bilançosu" dosyamızda işte bu yirmi yılın muhasebesini çıkarmaya çalıştık.

Bu bağlamda sürecin yaklaşık 22 yazı başlığında ele alınmasını planladık ve "davetli yazarlar" olarak uzmanlarla görüşüp, kendi alanlarındaki konularda makaleler talep ettik. Öncelikle, AKP'yi ve uygulamalarını hazırlayan koşulların tanımlandığı; 1970'lerden 2000'li yıllara kadar olan zaman dilimi içinde dünyada ekonomi ve siyaset ile neoliberal kapitalizme eklenen Türkiye'nin ele alındığı dosya konusuna giriş özelliği taşıyacak yazılar istedik. Başlangıç bölümünün ardından, AKP'li yıllarda: üretim, bölüşüm ve tüketim ile siyasal rejimin dönüşümü; çalışma yaşamı ve sosyal politikalar ile insan hakları alanlarının sağlık hizmetlerinden önce ele alınmasının AKP'li 20 yılın değerlendirilebilmesi için önemli olduğundan hareketle bu bölüm için de dört ayrı makale planladık. Bu bölümün ardından da doğrudan AKP'li yıllarda sağlık alanında yaşananlar ve sürecin değerlendirmesini içeren yazılar talep ettik. Bu bölümdeki yazılar da sağlık bakanlığı; sağlık hizmetlerinin finansmanı-sağlık bakanlığı bütçesi; sağlık "reformu"; sağlık emek gücü ve çalışma yaşamı; birinci basamak sağlık hizmetleri; hekimlik; Sağlık Bakanlığı Üniversitesi ile eğitim ve araştırma hastaneleri; mezuniyet öncesi tıp eğitimi; mezuniyet sonrası tıp eğitimi; özel hastanelerin finansmanı, hizmet sunumu ve çalışma yaşamı; üniversite hastaneleri; üreme sağlığı hizmetleri; işçi sağlığı ve iş güvenliği; ağız ve diş sağlığı hizmetleri; ilaç ile sağlık meslek örgütleri ve sendikalar başlıklarından oluşuyor. Eylül 2022'in ilk günlerinde tüm yazar adaylarımızla görüşüp, Aralık 2022'nin sonundan önce makalelerini dergimize göndermeleri konusunda anlaştık. Tahmin edeceğimiz gibi planlanmasına ve söz alınmış olmasına karşın, çok farklı nedenlerle tümü bizlere ulaşmadığından biz de sizlerle paylaşamayacağız. Katkı sunan bütün yazarlarımıza sizlerin huzurunda bir defa daha teşekkür ediyoruz.